

ДО ПИТАННЯ ВИЯВЛЕННЯ ВІЗУАЛЬНИХ ФОРМ ЗЛОЯКІСНИХ НОВОУТВОРЕНЬ В ЗАНЕДБАНИХ СТАДІЯХ ТА ПІД ЧАС ПРОФІЛАКТИЧНИХ ОГЛЯДІВ

Геннадій СЛАБКИЙ

*доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри наук про здоров'я,*

Антон ШЕНЬ

аспірант за спеціальністю 229. Громадське здоров'я

Софія КОСТЕНКО

старший лаборант кафедри наук про здоров'я,

ДВНЗ «УжНУ»,

Ужгород, Україна

Вступ. Злоякісні новоутворення є однією з головних причин зростання захворюваності та смертності населення в усьому світі. Україна належить до країн із високим рівнем онкозахворюваності. Вивчення та аналіз кількісних показників захворюваності на візуальні форми (далі ВФ) злоякісних новоутворень (ЗН), різних груп населення та смертність від них дозволяють органам управління системи охорони здоров'я розробляти та вдосконалювати програми протиракової боротьби.

До візуальних локалізацій належать такі нозологічні форми злоякісних новоутворень: (губи, ротової порожнини, шкіри, ока, щитовидної залози, молочної залози, шийки матки, піхви, дистального відділу прямої кишки, статевого члена, яєчка). Рак молочної залози, шийки матки, дистальної відділу прямої кишки є одними з найпоширеніших форм раку з високим відсотком летальності. Саме 1/3 всіх смертей від раку припадає на візуальні форми. 70-75% смертей від даних нозологій як правило пов'язані з виявленням їх на пізніх стадіях розвитку, 20-25% - зона медичної відповідальності в наслідок якої настає летальність, 5% - пов'язані з складними для діагностики клінічними випадками. Саме тому обізнаність пацієнтів, освідченість лікарів первинної ланки щодо скринінгу ЗН на ранніх стадіях є вкрай актуальною.

Мета роботи: проаналізувати тенденції епідеміології захворюваності на візуальні форми злоякісних новоутворень за останні (2020-2021) роки.

Методи. При виконанні роботи використано метод системного підходу, епідеміологічний, бібліосемантичний та аналітичний методи. Матеріалами дослідження стали дані галузевої статистичної звітності за 2021-2022 роки.

Результати та їх обговорення.

Рівень занедбаності ЗН на час його виявлення характеризує, перед усім, рівень онкологічної настороги і грамотності лікарів первинної та вторинної ланки, а також діагностичну активність і спроможність медичної галузі в цілому.

При візуальних локалізаціях занедбанними вважають ті випадки, які виявлені у 3-4 стадії.

Рівень занедбаності виявлених у 2021р. в Україні ЗН губи становив 17,0% при тому, що в Закарпатській та Івано-Франківській областях занедбаних випадків була майже половина – 41,2-50,0%. Переважна більшість ЗН ротової порожнини в Україні – 60,6% – були виявлені в занедбаній стадії, а в Запорізькій, Херсонській, Тернопільській областях кількість занедбаних випадків сягнула 80,0-87,1%. Не визначено стадію було у 10,0% захворювань на ЗН губи в Харківській області і у 21,4-43,7% захворювань на рак ротової порожнини в Одеській, Сумській, Харківській областях та м. Київ. Така ситуація перш за все обумовлена низьким рівнем онкологічної грамотності лікарів-отоларингологів та лікарів-стоматологів.

В Україні у 3-4 стадії були виявлені понад 50% захворювань на ЗН ануса (код МКХ-10 C21) та передміхурової залози, а в деяких областях таких випадків було понад 70%. У Київській, Одеській Рівненській, Харківській областях та м. Київ стадія не визначена у понад 20% випадків раку простати.

При ЗН шкіри у занедбаній стадії були виявлені 1,5% випадків немеланомного раку і 12,1% злоякісних меланом; найбільш часто (у 18,7-25,0%) меланомні ЗН шкіри були виявлені занедбанними у Закарпатській, Полтавській, Херсонській та Черкаській областях. Найбільшу частку випадків немеланомного раку шкіри, стадія якого лишилась невизначеною, зареєстровано у Львівській області (8,2%), а меланоми шкіри – у Закарпатській (20,5%) та Харківській (40,5%) областях. В Україні в цілому найбільше зростання (на 1,0-2,1%) частки первинних хворих 2020 року, які не пережили одного року після виявлення ЗН,

zareєстровано при таких нозологічних формах захворювання як ЗН губи, меланома шкіри.

Показник занедбаності захворювань на рак грудної залози у 2021 р. в Україні становив 27,6%, на рак шийки матки – 31,1%, але варіативність цих показників у областях була значною. Занедбаність ЗН грудної залози варіювала від 11,4-17,4% в Сумській, Харківській та Хмельницькій областях до понад 35% у Запорізькій, Луганській, Полтавській і Чернівецькій, але при цьому в Сумській та Харківській областях у великої кількості захворювань – 9,3% та 16,1%, відповідно – стадія лишилась не визначеною. Гранична різниця показника за регіонами становила 3,1 разів.

Найвищі рівні занедбаності раку шийки матки (41,6-52,9%) zareєстровані у Закарпатській, Івано-Франківській, Одеській, Херсонській, Чернівецькій та Чернігівській областях, найнижчий рівень занедбаності (13,4-16,9%) – у Сумській, Харківській, Хмельницькій та м. Київ. Водночас у 10,4-18,8% випадків раку шийки матки, виявлених в Луганській, Одеській, Харківській областях та м. Київ стадія лишилась не встановленою.

Частку захворювань на ЗН вульви 2021 року, виявлених у занедбаній стадії та таких, стадію яких неможливо встановити, відповідно складала 34,1% та 6,3% випадків, ЗН піхви – 38,6% та 7,2% випадків, ЗН статевого члена – 29,9% та 6,1% випадків, ЗН яєчка – 12,3% та 19,0% (переважно через відсутність даних про сироватковий пухлинний маркер) випадків, ЗН ока – 3,8% та 38,2% випадків відповідно.

Рак щитоподібної залози у 3-4 стадії zareєстровано у 12,9% нових випадків 2021 року, але варіативність регіональних показників занедбаності була високою: від 3,6% та 5,6% у Харківській та Хмельницькій областях до 21,6-36,4% у Закарпатській, Луганській, Одеській, Чернівецькій областях. Гранична різниця показника за регіонами становила 10,1 разів. Водночас лишилась невизначеною стадія у 9,1-12,2% випадків раку щитоподібної залози, виявлених у Волинській, Закарпатській та Харківській областях.

У 2020 році найбільш вагоме статистично значуще зниження захворюваності за стандартизованим показником zareєстровано для немеланомних ЗН шкіри –

на 37,0% у чоловіків та на 39,0% у жінок. Також статистично значуще зменшилися показники захворюваності на рак губи (-25,0%), носової порожнини (-24,1%), меланоми шкіри (-20,9%) і на ЗН губи (-35,7%). Зареєстрований рівень загальної смертності внаслідок ЗН у 2020 році також зазнав значущого зниження порівняно з 2019 роком – на 10,1% у чоловіків і на 8,3% у жінок ($p \leq 0,01$). Значуще зниження рівня смертності зареєстровано при таких захворюваннях чоловічого населення України як рак ротової порожнини (-15,1%), прямої кишки (-10,2%), грудної залози (-8,6%)

Висновки. Ситуація за останні роки в Україні свідчить як про низький рівень поінформованості населення щодо мети профілактичних оглядів, так і про низький рівень онкологічної настороги не лише у сімейних лікарів, але й у фахівців спеціалізованої медичної допомоги, в тому числі при виявленні ЗН візуальних локалізацій. В 2021 р. показник виявлення під час профілактичних оглядів всіх ЗН був на рівні 19,8% пересічно в Україні, від 1,4-9,8% у Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Одеській, Черкаській та Чернівецькій областях до 50,1% у м. Київ. Відносно високими у 2021р. були показники виявлення під час проведення профілактичних оглядів немеланомного раку шкіри – 51,1%, меланоми шкіри – 39,3%, ЗН молочної залози – 36,9%, ЗН шийки матки – 37,9%, ЗН щитоподібної залози – 42,6%.

Таким чином, найбільш проблемними в організації контролю раку у регіонах залишаються своєчасність виявлення хворих. Підлягає посиленню ефективність проведення профілактичних оглядів та виявлення хворих на ЗН під час їх проведення, оскільки результати щорічного аналізу демонструють неухильне зниження відповідного показника за останні роки.

Література

1. Слабкий Г.О., Щербинська О.С. Захворюваність жінок України на візуальні форми злоякісних новоутворень як проблема первинної медичної допомоги// The unit of science. December 2019-January 2020 . – P.154-157

2. Етіологія й епідеміологія злоякісних новоутворень [електронний ресурс]
Режим доступу: <https://compendium.com.ua/uk/tutorials-uk/onkologiya/rozdil-nbsp->

[1-etiology-j-epidemiology-zloyakisnih-novoutvorenvznachennya-onkologiyi-yak-nauki/](#). Назва з екрана.

3. Бюлетень національного канцер-реєстру України № 23. Рак в Україні, 2020 – 2021. Захворюваність, смертність, показники діяльності онкологічної служби. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ncru.inf.ua/publications/BULL_23/index.htm. Назва з екрана.